

RÖSTER FRÅN VÄSTRA BALKAN

– länder i förändring

Innehåll

Länder på Västra Balkan	2
Varför samarbetar Palmecentret med organisationer på Västra Balkan?	3
Unga stärks på Agora Center	4
Fler jobb – den stora politiska utmaningen	9
Svensk modell förebild för serbisk fackförening	10
Romers rättigheter måste stärkas	14
Romer på Västra Balkan	18
Socialdemokraterna i Makedonien: Satsa på näringslivet	19
Nya röster i EU:s väntrum	22

Författare: Context (Göran Eklöf, Gudrun Renberg och Mats Wingborg) i samarbete med Olof Palmes Internationella Center (Berith Andersson och Annika Torstensson).

Grafisk form: Migra (Ingrid Sillén)

Tryck: Modintryck 2014

Omslaget: Från vänster Romska kvinna i Makedonien (foto: Mikkel Østergaard, Scanpix), Fatima Osmanovska och Alexandar Spasov (foto: Göran Eklöf), Vlado Miljuš (foto: Vladimir Milovanović), Radmila Šekerinska (foto: Martin Manevski).

RÖSTER FRÅN VÄSTRA BALKAN ges ut av Olof Palmes Internationella Center med ekonomiskt stöd från Sida. Sida ansvarar ej för innehåll, form eller de åsikter som uttrycks. Utgiven i januari 2014.

RÖSTER FRÅN VÄSTRA BALKAN

— länder i förändring

Länder på Västra Balkan

Albanien

Befolkning: 3 miljoner
Huvudstad: Tirana
Språk: albanska
Religion: muslimer 70 procent, kristna ortodoxa 20 procent, katoliker 10 procent
Medellivslängd: 77,7 år
BNP per capita: 8 200 US-dollar
Relation till EU: varken medlem eller kandidatland

Bosnien och Hercegovina

Befolkning: 3,9 miljoner
Huvudstad: Sarajevo
Språk: bosniska, kroatiska och serbiska
Religion: muslimer 40 procent, kristna ortodoxa 31 procent, katoliker 15 procent
Medellivslängd: 76,1 år
BNP per capita: 8 400 US-dollar
Relation till EU: varken medlem eller kandidatland

Kosovo

Kosovo är erkänt av 105 av FN:s 193 stater, däribland av Sverige. Den serbiska regeringen betraktar Kosovo som en del av Serbiens territorium i form av en autonom provins.
Befolkning: 1,8 miljoner
Huvudstad: Pristina
Språk: över 90 procent talar albanska
Religion: muslimer, men även kristna ortodoxa och katoliker
Medellivslängd: 69,8 år
BNP per capita: 7 400 US-dollar
Relation till EU: varken medlem eller kandidatland

Kroatien

Befolkning: 4,4 miljoner
Huvudstad: Zagreb
Språk: kroatiska
Religion: katoliker 88 procent, kristna ortodoxa 4 procent
Medellivslängd: 76,2 år
BNP per capita: 18 100 US-dollar
Relation till EU: medlem sedan 1 juli 2013

Makedonien

Befolkning: 2 miljoner
Huvudstad: Skopje
Språk: makedonska, albanska
Religion: kristna ortodoxa 65 procent, muslimer 33 procent
Medellivslängd: 75,5 år
BNP per capita: 10 800 US-dollar
Relation till EU: kandidatland sedan 2005

Montenegro

Befolkning: 650 000
Huvudstad: Podgorica
Språk: serbiska, montenegrinska
Religion: kristna ortodoxa 75 procent, muslimer 18 procent
Medellivslängd: 77,0 år
BNP per capita: 12 000 US-dollar
Relation till EU: kandidatland sedan 2010

Serbien

Befolkning: 7,2 miljoner
Huvudstad: Belgrad
Språk: serbiska
Religion: kristna ortodoxa 85 procent, katoliker 5 procent, muslimer 3 procent
Medellivslängd: 74,8 år
BNP per capita: 10 600 US-dollar
Relation till EU: kandidatland sedan 2012

Slovenien

Befolkning: 1,9 miljoner
Huvudstad: Ljubljana
Språk: slovenska
Religion: katoliker 58 procent
Medellivslängd: 77,7 år
BNP per capita: 28 700 US-dollar
Relation till EU: medlem sedan 2004

Källor: Världsbanken och EU

Varför samarbetar Palmecentret med organisationer på Västra Balkan?

Snart två decennier har gått sedan kriget på Balkan. Bosnien och Hercegovina fyllde 20 år som självständigt land 2012. Valen avlöser varandra i de olika länderna och allt tätare band knyts till resten av Europa.

Samtidigt som många framsteg har gjorts kvarstår mycket utvecklingsarbete. Inte minst på arbetsmarknaden. I alla länder saknar många jobb och fattigdomen är utbredd. I Makedonien är cirka 30 procent arbetslösa och i Albanien är mer än var tredje fattig.

I såväl Bosnien och Hercegovina som i Kosovo befinner sig särskilt många människor utanför arbetsmarknaden. Framför allt saknar många av ungdomarna jobb vilket är särskilt utmanande i länder med en ung befolkning.

Därför samarbetar Olof Palmes Internationella Center med en rad organisationer på Västra Balkan för att främja demokrati, välfärd och fred. Det handlar om fackföreningar som kämpar för förbättrade arbetsvillkor, om kvinnoförbund som arbetar för ökad jämställdhet i hela samhället, också på arbetsmarknaden, och om ungdomsorganisationer som genom olika insatser vill öka ungas inflytande och stärka deras ställning i samhället.

Syftet är – som i all Palmecentrets verksamhet – att stödja människor att få ökad makt över sina samhällen och därmed över sina egna liv. Ofta sker samarbetena över nationsgränserna för att också skapa långsiktiga partnerskap, fler jobb och bättre arbetsvillkor.

Ett exempel var det nätverk, *Decent Work Balkan Network*, som en rad organisationer i det civila samhället på Balkan startade för några år sedan med stöd av Palmecentret och den europeiska organisationen Solidar. 2012 släppte nätverket rapporten *"Making the System Work: Ensuring Decent Work and Quality Jobs in the Western Balkans"* som beskriver arbetsmarknaden och de socioekonomiska förhållandena i de olika länderna på Västra Balkan. Rapporten gav rekommendationer till både EU och nationella beslutsfattare om vad som krävs för att förbättra situationen, och har fungerat som en av flera påverkanskanaler, från gräsrotter till politiker.

Om arbetsmarknaden inte fungerar, påverkar det hela samhället och regionen. I längden även freden. Och som vi vet påverkar både arbetsmarknaden och freden på Balkan oss i resten av Europa. Därför fortsätter vi tillsammans med våra partners arbetet för demokrati och välfärd i Bosnien och Hercegovina, Serbien, Albanien, Kosovo och Makedonien.

I grunden handlar det om att varje dag fortsätta kämpa för freden och de mänskliga rättigheterna.

Jens Orback
Generalsekreterare
Olof Palmes
Internationella Center

FOTO: YLVA SÄFVELIN

Unga stärks på Agora Center

Den första som kommer till Agora Center i utkanten av Tuzla denna eftermiddag är tioårige Mersed Bećirović. Han kommer hit efter skolan för att lära sig engelska bättre. Just i dag är det bara han, för de andra i gruppen kunde inte. Men Mersed kommer ändå. Och hans unga lärare Mirela ger honom all sin uppmärksamhet.

Mirela Siljegović är 22 år och nyexaminerad men arbetslös engelsklärare. Till Agora Center i stadsdelen Simrin Han i Tuzla kommer hon ett par gånger i veckan för att som volontär under-

visa i engelska. Hon får inte ett öre i lön, bara betalt för resorna hit. Men hon kommer mer än gärna ändå.

– Jag känner att jag gör nytta och bidrar till mitt samhälle. Min utbildning kommer till användning, och jag får övning. Jag trivs väldigt bra här också, Agora är som ett andra hem.

Och hon är inte ensam. Under eftermiddagen fylls det enkla huset i Tuzlas utkant av allt fler unga. De flesta är mellan 20 och 26 år, många av dem är utbildade lärare som frivilligt ger undervisning till andra – barn, unga eller vuxna – eller är här just för att få del av undervisningen.

FOTO: ERMIN SELIMOVIC

Mirela Siljegović (t h) är en av Agora Centers många unga lärarutbildade volontärer. Här undervisar hon Mersed Bećirović, som deltar i en barngrupp som kommer till Agora Center efter skoltid för att lära sig engelska.

I de olika rummen inne i Agora Center hålls kurser och möten för och av stadsdelen Simrin Hans invånare, från eftermiddag till sen kväll.

Vid Agora Center ordnas kurser, föreläsningar och andra aktiviteter. Mest ges kurser i engelska, tyska och IT, men även sådant som gitarrlektioner och glasmålning förekommer.

Just nu är tyska extra populärt bland ungdomar, för Tyskland hägrar. Där finns det jobb. I Bosnien och Hercegovina är ungdomsarbetslösheten runt 60 procent.

Ger nya möjligheter

Agora Center startade 2003 på initiativ av Simrin Hans invånare, och verksamheten styrs av deras egna önskemål och initiativ. Sedan 2012 är ABF Västra Götaland partner i ett projekt genom Palmecentret för att utveckla folkbildning som metod för verksamheten. Projektets syfte är att ge möjligheter för marginaliserade grupper som ungdomar, kvinnor och äldre att utbilda sig och att påverka samhällsutvecklingen.

»Jag känner att jag gör nytta och bidrar till mitt samhälle. Min utbildning kommer till användning och jag får övning.«

Huset ser utifrån inte mycket ut för världen – som en hyfsat stor villa med en del graffiti på, omgiven av en enkel trädgård. Centret har heller inte så många rum, men på något vis får allt plats utan att det känns trångt eller kaotiskt. Och stämningen där inne är påtagligt välkomnande.

På bottenvåningen finns ett rum för café-verksamhet och umgänge, och en större sal för möten, föreläsningar eller undervisning. I dag har barngruppen engelska här. Senare ska en högtid för att uppmärksamma volontärernas arbete ske i samma rum.

Denna eftermiddag har fyra unga kvinnor,

Volontärläraren Amra Hajdarević leder en lektion i tyska.

själva volontärer, samlats här för att förbereda högtiden för volontärerna, eftersom det i dag är internationella volontärdagen – en viktig dag på Agora Center. De pratar glatt med varandra medan de slår in målade glasföremål – tillverkade vid en glasmålningkurs här – som ska bli presenter till de volontärer som ska få diplom och uppskattning för sina insatser.

Alla dörrar står öppna, utom den in till rummet bredvid receptionen. Där pågår en lektion i tyska ledd av volontären Amra Hajdarević, 26, också hon lärarutbildad men arbetslös. Nio unga människor sitter runt ett bord och lyssnar när Amra förklarar tyskans regler för ackusativ och dativ.

Amrin, 22 år, är en i studiegruppen:

– Jag planerar att flytta till Tyskland – för där finns det jobb. Här är det väldigt svårt att hitta något.

Förutom den höga arbetslösheten i landet är också fattigdomen utbredd: enligt uppgift lever vart femte hushåll under den nationella fattigdomsgränsen.

Reformerna går långsamt

Men Bosnien och Hercegovina har i grunden ett stort strukturellt problem, som sannolikt hindrar väldigt mycket av samhällsutvecklingen. Och det är själva statskonstruktionen. Eftersom staten Bosnien och Hercegovina be-

»Om man ser en statsapparat som inte fungerar – hur ska man då kunna tro att staten kan lösa arbetslösheten?«

står av tre självstyrande delar – federationen Bosnien-Hercegovina, Republika Srpska och Brčko-distriktet – som alla har sina respektive lagstiftningar, går alla reformer långsamt och lagstiftningen är inte harmoniserad mellan landets olika delar. Till exempel finns det 16 utbildningsministerier i landet.

– När det inte finns någon tydlig möjlighet att utkräva ansvar, och man ser en statsapparat som inte fungerar – hur ska man då kunna tro att staten kan lösa en sådan sak som arbetslösheten? Det säger Christina Bergman, Palme-centrets programansvariga på Västra Balkan.

Men den misstron eller uppgivenheten märks inte mycket av på Agora Center. De fyra volontärerna som förbereder kvällens högtid i receptionshörnan vägrar att hänga med huvudet.

– Lite oro kanske man känner, men deprimerad – nej inte än, säger Leijla Mehmedović, 22.

De andra instämmer och ler glatt som för att understryka orden. Även om de också intygar att det är ”våldigt, väldigt svårt att hitta ett jobb här”. De bor kvar hemma hos sina föräldrar, som har jobb, och har turen att få utföra volontärarbete på Agora Center. Det är så de ser det. Hela deras positiva engagemang andas, trots alla svårigheter de brottas med, en obändig framtidstro.

Frivilligarbete ger erfarenhet

Anledningarna till att arbeta frivilligt som lä-

FOTO: ERMIN SELIMOVIC

Sabina Sinanović Čatibušić är koordinator vid Agora Center.

rare utan betalning vid Agora Center är flera. Till exempel ger det praktik, något som lärarbildningen i landet inte erbjuder i någon större utsträckning.

– Det ger en bra erfarenhet, för jag hade aldrig undervisat förut. Men det är också för att träffa andra unga i samma situation, och få vänner, fortsätter Leijla Mehmedović.

De fyra ungdomarna beskriver samstämmigt Agora Center som ”ett andra hem” och människorna där som ”en andra familj”.

Agora Center hade utvecklat sin verksamhet ganska långt innan man sökte stöd från en svensk partner. Centret startade redan 2003 på initiativ av medborgarna i Simrin Han och utvecklades inom ramen för Tuzla Community Foundation. När chefen där vid ett seminarium hörde om svensk folkbildning, togs kontakter

för att utveckla verksamheten i enlighet med den. ABF Västra Götaland blev genom Palme-centret samarbetspartner i projektet, som inleddes 2012 och ska pågå till 2014.

Sabina Sinanović Ćatibušić är Agora Centers koordinator. Hon är glad för samarbetet med den svenska partnern som har inneburit en positiv utveckling och lyft Agora Center till en ny nivå.

– Den kanske största förändringen som samarbetet medfört är för volontärprogrammet. Volontärerna lär sig nya och demokratiska arbetssätt, där man lyssnar på varandra och tränar på gott ledarskap, säger Sabina Sinanović.

Stödet från Palme-centret riktas inte enbart till ungdomar, men de utgör en stor och viktig målgrupp vid Agora Center. Och själva folkbildningsmetoden sprider sig till Agora Centers övriga aktiviteter och verksamheter.

Mötesplats i lokalsamhället

Centret fungerar, förutom att vara en plats för kurser och seminarier, också som en mötesplats där invånarna i Simrin Han diskuterar olika problem i lokalsamhället, och gör upp planer för hur de ska ta itu med dem.

– Det svåraste är att motivera folk att komma hit. Många tycker att det där kan någon annan lösa. Men får vi bara hit folk och har ett relevant problem att diskutera, blir de ofta väldigt aktiva medborgare, säger Sabina Sinanović.

Under 2013 genomfördes en enkät bland invånarna och volontärerna för att få veta hur de tänker kring Agora Center och vad de önskar få ut mer av verksamheten. Invånarna sa där bland annat att de har lärt sig mer om sitt samhälle genom Agora Center, berättar Sabina Sinanović.

Men det viktigaste var det som volontärerna framförde, tycker hon.

– Ungdomarna säger att Agora är en plats där deras åsikter räknas, där stämningen alltid är positiv och dit de känner att de kan komma och påverka sina egna liv.

Folkbildning länken mellan ABF Västra Götaland och Agora Community Center i Bosnien och Hercegovina

Projektet AGORA önskade sig 2011 en svensk partner och ABF Västra Götaland sökte vid denna tidpunkt en organisation att samarbeta med.

– AGORA var det projekt där jag såg störst chans att bidra med de folkbildningsmetoder som är ett signum för ABF, säger Sören Hansen, ABF Västra Götaland.

– I en eventuell förlängning hoppas vi kunna ha nytta av personer som varit aktiva i AGORA för att sprida kunskap i Sverige, om Bosnien och Hercegovina.

Ett resultat av samarbetet är att ABF Västra Götaland har lyckats skapa kontakt mellan tidigare partners och AGORA, och på så sätt kunnat utnyttja effekterna av ett avslutat projekt. Cirkelledare som man utbildade i Republika Srpska 2006–2012 leder det pågående arbetet med att skapa en egen grupp av handledare och hjälper därmed Agora att bygga upp en egen utbildningsorganisation.

– Ett mini-ABF, kan man säga. Att använda redan överförda kunskaper i en form som hunnit anpassas till lokala förhållanden och på deltagarnas eget språk har varit ett viktigt mål för oss. Att vi lyckats med det är vi stolta över.

Enligt Sören Hansen fungerar samarbetet utmärkt.

– Och det är lika roligt varje gång vi besöker dem i samband med gemensamma utbildningar. Ungdomarna där ställer upp med engagemang vare sig det är lördag eller söndag och vad det än handlar om.

Fler jobb – den stora politiska utmaningen

För arbetarrörelsen på Västra Balkan är den höga arbetslösheten den viktigaste politiska frågan. Fler jobb behövs för att få i gång ländernas ekonomier och skapa framtidstro.

I Europa i dag är arbetslösheten högst på Västra Balkan, samt i Spanien och Grekland. Samtidigt finns betydande skillnader mellan de olika länderna på Västra Balkan.

Den officiella arbetslösheten i länderna måste tas med en nypa salt, framför allt där för att sysselsättningsgraden är låg. Samtidigt är den offentliga statistiken oroande:

Bosnien och Hercegovina	46,1 procent
Kosovo	35,1 procent
Makedonien	30,6 procent
Serbien	24,1 procent
Kroatien	14,3 procent
Montenegro	14,3 procent
Albanien	12,8 procent
Slovenien	12,6 procent

– Allt fler vill flytta härifrån. Många unga människor på Västra Balkan inser att de har svårt att få jobb som motsvarar deras utbildningsnivå, säger Silva Meznaric, migrationsexpert i Kroatien.

Störst har utflyttningen varit från Serbien och Bosnien och Hercegovina. Fler än 300 000 personer i åldern 25 till 35 år har lämnat Serbien och 150 000 har lämnat Bosnien och Hercegovina.

Den industri som fanns i det forna Jugoslavien var omodern och har till stora delar lagts ner. De nya investeringar som kommit inom den privata industrin har inte skapat lika många jobb. I exempelvis Serbien fanns 160 000 jobb inom textilindustrin 1990, jämfört med 40 000 jobb i dag.

I början av 2000-talet var den ekonomiska

tillväxten hög på Västra Balkan, men regionen drabbades hårt av den globala krisen 2008 och av den europeiska krisen 2011. Vid dessa kriser gick fler jobb förlorade än de som skapats under början av 2000-talet.

Ett av de samhällen som har skyhögt arbetslöshet är Leskovac, en gång i tiden kallad Serbiens Manchester. I staden låg hjärtat av landets en gång blomstrande textilindustri. I dag ekar fabriksbyggnaderna tomma. Utan tvekan behövdes en teknologisk förnyelse av de gamla industrierna. Men varför har många av industrierna inte överlevt överhuvudtaget? I Turkiet finns en stor textilindustri, varför inte också i Serbien?

Ledningen för Nezavisnost, en av de två stora fackliga centralorganisationerna i Serbien, menar att det behövs en mer aktiv industripolitik.

– Nu får marknaden sköta sig själv, utan offentliga satsningar och stimulanser. Resultatet har blivit att vi förlorat jobb, säger Branislav Canak, ordförande i Nezavisnost.

Den andra centralorganisationen CATUS har i flera uttalanden kritiserat regeringens privatiseringar. Framför allt har CATUS varit upprörda över att privatiseringarna följts av ökad arbetslöshet.

Både Nezavisnost och CATUS har efterlyst en mer aktiv näringspolitik för att öka sysselsättningen. De pekar också på att det behövs satsningar på fortbildning för att öka ländernas konkurrenskraft. En annan åtgärd är offentliga investeringar inom skola, vård och omsorg.

Palmecentret och IF Metall samarbetar med några av CATUS:s medlemsförbund.

Källor: Världsbanken och EU.

Radmila Jolić från metallfacket SSMS är fackets ungdomsrepresentant i samarbetet med IF Metall Östergötland.

Svensk modell förebild för serbisk fackförening

– Facket hade en mycket starkare ställning förr, då var det en ära att få vara med. I dag kallas man modig om man vågar vara aktiv, säger Radmila Jolić från metallfacket SSMS i staden Novi Sad i Serbien. Hon är en av deltagarna i ”Lokala fackliga förändringsledare” som är ett samarbetsprojekt mellan SSMS och IF Metall Östergötland.

Situationen på arbetsmarknaden och för fackligt engagemang är svår i Serbien i dag. Långt-

gående företagsnedläggningar och en omfattande strukturomvandling från statligt till privat ägande har lett till hög arbetslöshet och stor arbetsrättslig osäkerhet. Även om lagen ger rätt till fackligt medlemskap är verkligheten en annan. Den som organiserar sig riskerar att få sparken.

För att stärka den fackliga kapaciteten och sprida kunskap om fackliga rättigheter utformades projektet ”Lokala fackliga förändringsledare”. Samarbetet består av två delar, dels stöd till facket för textil-, läder- och skoarbetare i

Belgrad, dels stöd till metallarbetarfacket SSMS i provinsen Vojvodina, där staden Novi Sad ligger.

I Vojvodina har 35 personer från tio olika företag valts ut för att delta i samarbetet. Sammantaget representerar de här tio företagen 50 procent av metallindustrin i regionen, säger Jadranka Jakšić som samordnar arbetet tillsammans med Vlado Miljuš. I Novi Sad kommer deltagarna från en bilbatterifabrik och en gjuterifabrik. Här är hela styrelserna från fackklubbarna med, medan fackklubbar på de andra företagen representeras av sina ordföranden.

Sex representanter för projektet samlas på fackets kontor i Novi Sad för att prata om samarbetet med svenska IF Metall Östergötland och Palmecentret.

Utbildning i fackliga frågor

Grundstommen i verksamheten är utbildning. De 35 deltagarna deltar i seminarier och kurser om bland annat lagstiftning, facklig förhandling, arbetsmiljö, jämställdhet och mobbning på arbetsplatsen.

Jadranka Jakšić betonar den praktiska sidan av upplägget.

– Det ska inte bara vara teori. Om vi har i en kurs i kollektivavtal, får deltagarna därför också öva på att förhandla, säger hon.

Viktiga aspekter av projektet är också fokus på jämställdhet och på att stärka marginaliserade grupper, som kvinnor, ungdomar eller funktionsnedsatta. En av deltagarna är hörselskadade Peter Tapai.

De hörselskadade är den grupp som har svårast att delta i projektets utbildningar. Men Peter Tapai har relativt lätt att följa med i talad kommunikation och kan teckenspråk, så han

FOTO: VLADIMIR MILOVANOVIĆ

Hörselskadade Peter Tapai vid SSMS följer uppmärksam med i läpprörelserna när han lyssnar. Han deltar i projektet som han tycker har stärkt funktionsnedsattas situation på arbetsplatsen.

fungerar som en bro mellan de övriga med hörselnedsättning och personer som hör bra.

– Jag vill stärka situationen för funktionsnedsatta i det fackliga arbetet och det här samarbetet har gett oss möjlighet att visa att vi också är goda arbetare och kan göra mycket av egen kraft, säger Peter Tapai.

Radmila Jolić har utsetts till representant för ungdomssektionen. Unga betraktas med misstänksamhet av många äldre, mer erfarna arbetare, berättar Radmila.

– De äldre menar ofta att de som har erfarenhet ska driva den fackliga kampen, och de yngres idéer tas inte alltid på allvar utan ses som oseriösa.

Hon menar att den här inställningen från äldre gentemot yngre finns i hela det serbiska samhället. Som representant för de unga arbetarna har hon försökt att bygga upp en bättre kommunikation mellan generationerna.

– Jag tror att de unga har en viktig roll, särskilt när det gäller stora förändringar. Där är yngre generellt lite öppnare, och vänjer sig snabbare vid nya saker. Det är något vi behöver kunna i dag när samhället förändras så snabbt. Så nyckeln ligger nog i ett samarbete mellan generationerna, säger Radmila Jolić.

Finansiellt stöd

Rent konkret har samarbetet med Palmecentret och IF Metall Östergötland till viss del handlat om möjligheten att få finansiellt stöd.

– Vi är en fattig fackförening och har inte egna pengar till den utbildning som våra deltagare nu får, säger Vlado Miljuš, projektsamordnare vid metallfacket i Novi Sad.

– Genom att lyssna på våra svenska partners försöker vi hitta vårt system. Vi har inte samma tradition av att hitta en balans till exempel mellan neoliberalism, kapitalism och statens ansvar. Den svenska modellen är en förebild för oss.

En annan svensk inspiration är jämställdheten. Jadranka Jakšić blir ivrig.

– Det hade vi inte alls tänkt på tidigare, så där var de svenska idéerna väldigt viktiga. Här i Vojvodinaregionen finns 42 företag inom metallindustrin men bara en kvinna är ordförande i en fackklubb. Ändå är 20 procent av arbetarna kvinnor, säger Jadranka Jakšić.

SSMS arbetar nu på att stärka kvinnors position och inför de fackliga valen 2014 är en strategi att öka den kvinnliga representationen.

Under 2013 drabbades arbetarna vid bilbatterifabriken av något som inte är helt ovanligt i Serbien: arbetsgivaren slutade betala ut lön. När april kom hade de inte fått någon lön från januari och framåt, och gick då ut i strejk. Baći Zoltan och Stevan Vojkić deltog.

FOTO: VLADIMIR MILOVANOVIĆ

– Samarbetet med Sverige har lett till större öppenhet och mer respekt för varandras åsikter, säger Jadranka Jakšić, SSMS i Novi Sad.

– Arbetsgivaren sa då att han skulle betala ut lön, och i början av maj fick vi första halvan av januarilönen, berättar Stevan Vojkić.

Det tyckte arbetarna inte räckte, och gick ut i en ny strejk som varade från 11 maj till 1 september. När arbetsgivaren slutade förhandla med arbetarna gick några av dem ut i hungerstrejk i juni.

Serbiska medier rapporterade inte om strejken – fabriksägaren själv äger flera tidningar. När Palmecentret hade nyheten på sin webbplats var det av stort värde för fackets medlemmar och de strejkande.

Konflikten är inte helt löst, men hungerstrejken avblåstes. I september utbetalades första

»Det här projektet lär oss hur vi kan styra våra egna liv. Det är kanske stora ord, men jag menar det. Det är nog det största resultatet av samarbetet.«

halvan av februarilönen och i oktober den andra halvan.

Den arbetsrättsliga situationen är alltså fortsatt svår i Serbien. Men Vlado Miljuš tycker att det finns vägar framåt.

– Det vi måste ha är en konkurrenskraftig produktion. Staten måste skapa villkoren för detta. Och det finns i dag företag som tillverkar bildelar för till exempel Audi och Fiat, så här finns en potential, säger Vlado Miljuš, själv maskintekniker.

Samarbetet ger styrka

Mitt i all den oro och osäkerhet som råder för arbetarna och facket är samarbetet med svenska fackligt aktiva något som stärker på flera plan. De ser en rad positiva resultat av arbetet, menar Jadranka Jakšić och ger exempel:

– Bara detta att Peter Tapai kunnat bli representant för en hel avdelning hörselskadade är en framgång.

Hon ser också att deltagarna blivit mer öppna för varandras åsikter och visar varandra mer respekt nu än tidigare. Eftersom det är samma deltagare som är med varje gång märks den förändringen.

Ett mycket positivt exempel Jadranka Jakšić vill lyfta fram är ett seminarium om mobbning som genomfördes.

– Stämningen blev så trygg att två deltagare vågade gå fram och inför alla andra för första

gången berätta om sexuella trakasserier de utsatts för.

Hon vill understryka att det är just den svenska erfarenheten som gör samarbetet extra värdefullt för dem.

– Det som är så intressant med Sverige är övertygelsen att man har rätt att vara med och påverka. Det är något som inte finns här, men vi vill sträva efter det. Det tanke sättet och arbetarrörelsens framväxt hos er är intressant för oss.

Och projektarbetet är värdefullt för dem också på ett vidare plan, menar hon.

– Det här projektet lär oss hur vi kan styra våra egna liv. Det är kanske stora ord, men jag menar det. Det är nog det största resultatet av samarbetet, säger Jadranka Jakšić.

IF Metall Östergötland samarbetar med fackföreningar i Serbien

IF Metall Östergötland samarbetar i Serbien med Samostalni sindikat Tekstila, Koze i Obuze (Textil-, läder- och skoarbetarfackförening) och Pokrajinska Organizacija Samostalnog Sindikata Metalaca Srbije za Vojvodinu (metallarbetarfackförening i provinsen Vojvodina).

– Vi har varit engagerade i olika projekt på Balkan sedan 2004. De två fackförbund vi samverkar med här är naturliga branschområden/avtalsområden för oss, då de återfinns hos oss som avtalsområden i IF Metall, säger Zoran Stanic, ombudsman för IF Metall Östergötland.

Zoran Stanic säger att internationellt samarbete är viktigt av flera anledningar.

– Vi lär oss av varandra, men bättre anställningsförhållanden i respektive land bidrar också till en minskad konkurrens och företagsflytt länder emellan.

ROMERS RÄTTIGHETER MÅSTE STÄRKAS

Šuto Orizari i Makedonien – Šutka i folkmun – är världens största romska stad. Det är också den enda stad i världen där både borgmästaren och majoriteten i stadsfullmäktige är romer, och där romani är officiellt språk. Här arbetar romska politiker och unga aktivister för lika rättigheter och de använder förhandlingarna med EU i sin kamp.

Mitt emot moskén, ett kvarter från marknadsgatan, har Romska resurscentret sitt lilla kontor. Centret, som har funnits i tre år, kom till på initiativ av en grupp romska ungdomar som

hade deltagit i en utbildning hur man organiserar sig, skapar opinion och påverkar lagstiftningen. Palmecentrets partner, tankesmedjan Progres Institute, arbetar i dag med att på samma sätt utbilda och stödja romska ungdomar som vill engagera sig och förändra.

Medlemmarna ska ta sig vidare

– Av oss som var med från början är det bara jag som är kvar, säger centrets projektsamordnare Fatima Osmanovska, och skyndar sig att förklara varför det inte är något dåligt:

– Det är vårt mål att medlemmarna ska ta sig vidare i samhället. Vid det här laget har de

andra fått jobb på ställen som utbildningsdepartementet, UNHCR och inom den privata sektorn.

Romernas ”förkärlek för en kringflackande livsstil har gjort att de inte lagt så stor vikt vid formell utbildning”, skriver en stor internationell guidebok över Makedonien. Men frågan om romernas skolgång är mer komplicerad än så. Det visar inte minst exemplet Šuto Orizari, där tiotusentals romer bevisligen är bofasta.

– Redan från början placeras alldeles för många romer i särskolor, säger Fatima Osmanovska. Det leder till att barnen missgynnas hela livet. De kommer inte in på vanliga gymnasier och de får en svagare ställning på arbetsmarknaden. Sedan blir de förstås inte heller kvalificerade för att antas på universiteten.

Särskolorna får tilläggspeng

De extra bidrag som finns för särskoleelever kan vara en del av förklaringen till att romska föräldrar accepterar barnens placering. Av romerna i Makedonien får 80 procent socialbidrag, som normalt bara är 400 kronor i månaden per familj, oavsett antalet familjemedlemmar. Men även särskolorna får tilläggspengar från staten, och har därför intresse av att fylla så många platser de kan.

Att skolmognadstesterna görs på makedonska kan bidra till att barnen placeras i särskolor, menar Fatima Osmanskova:

– Våra barn lär sig först att prata romani. Vi vill att barnen ska kunna ha med någon som tolkar när de gör testerna.

Denna och flera andra förändringar är på gång, och Romska resurscentret fortsätter att driva på. Centret erbjuder också mer handfast hjälp till romerna i Šutka.

– Alfabetisering för vuxna är efterfrågat, och

FOTO: GÖRAN EKLÖF

– När romska barn placeras i särskolor blir de missgynnade resten av livet, säger Fatima Osmanovska på Romska resurscentret i Makedonien.

bryter effektivt mot stereotypen att romer inte vill lära sig, menar Fatima Osmanskova. Tyvärr har finansieringen av programmet tagit slut, men lärarna fortsätter undervisningen ändå.

Hennes kollega Salija Ljatif erbjuder juridisk hjälp och annan vägledning. Två dagar i veckan har hon mottagning på centret, och en dag ägnar hon åt uppsökande verksamhet i hemmen. Störst fokus ligger på hälsofrågor: att ge vägledning om sjukvårdssystemet och patienternas rättigheter. Besökare kan också få råd om privatekonomi och hjälp med att registrera sig hos arbetsförmedlare eller skriva klagomål till olika myndigheter.

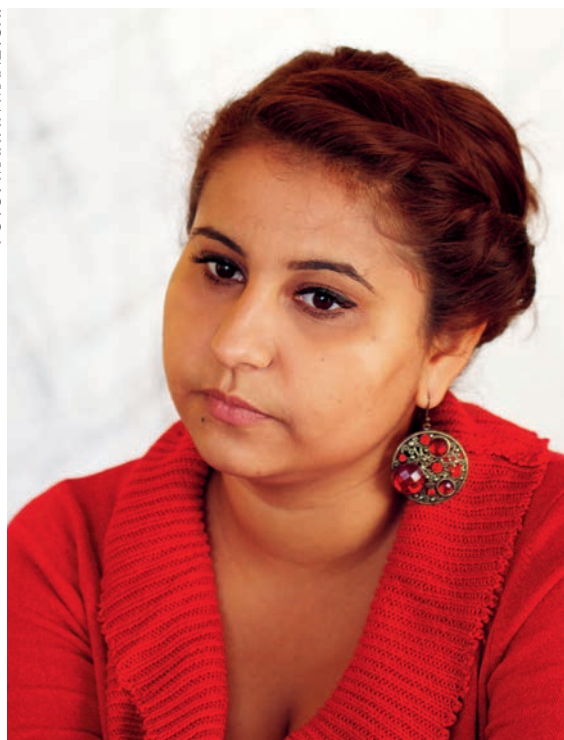
– Romer hindras från att lämna Makedonien. Det är som om vi lever i en bur, säger den romska parlamentarikern Samka Ibraimoski.

– Diskrimineringen mot romer är omfattande inom sjukvården, säger Salija Ljatif.

– Romer får vänta längre och får dålig eller felaktig information. Läkarna tar inte de prover som behövs, och ger inte tillräcklig behandling. Och bara romer måste betala i förskott – mottagningarna och sjukhusen utgår från att vi inte kommer att betala!

Romska resurscentret driver ett program som syftar till att fler romer ska få lika rätt och möjligheter att få jobb inom hälsosektorn. Programmet erbjuder stipendier, mentorskap och sommarläger för medicinstuderande, och för en löpande dialog med myndigheter och beslutsfattare.

En beslutsfattare som engagerar sig är parla-

Salija Ljatif ger information om patienters rättigheter till romer, som systematiskt diskrimineras inom vården.

mentsledamoten Samka Ibraimoski. Men så är han också ledare för Partiet för romernas fullständiga frigörelse, PCER, och kommer själv från Šuto Orizari. PCER var det första romska parti som bildades när Makedonien blev självständigt 1991. År 2004 gick partiet i koalition med socialdemokratiska SDSM, och Samka Ibraimoski ingår i dag i den socialdemokratiska gruppen i parlamentet. Tankesmedjan Progres Institut samarbetar sedan flera år med SDSM, för att stödja idéutveckling, stärka kontakterna med civilsamhället och bidra till erfarenhetsutbyte med andra politiker. Romska ungdomar deltar i deras olika politiska utbildningar.

Samka Ibraimoski menar att romernas tillgång till sjukvård, utbildning och bostäder är

under all kritik, och att regeringen nästan inte gör någonting för romerna.

– De säger att de gjort en särskild satsning på hälsovård för romer. Men det anslaget är på 35 000 kronor – det är löjeväckande! Vad vi ser är i stället att många barn inte vaccineras för att föräldrarna inte har råd, och patientavgifter som i många fall är högre än socialbidraget. Och när vi föreslog att familjerna ska få ytterligare 450 kronor i månaden om barnen går i skolan regelbundet gjorde regeringen förslaget till sitt, men sänkte beloppet till 150 kronor.

I parlamentet diskuteras just budgeten för 2014, och Samka Ibraimovski är upprörd.

– Alla romska förslag har avslagits. Till exempel föreslog vi nya satsningar på bostäder i Šutka. Under debatten i går vägrade ministern att tala direkt till mig, han vände sig istället till en av socialdemokraternas ledamöter när han kommenterade frågan. När jag insisterade på att han skulle prata till mig teg han.

Romer hindras att resa

En annan fråga som engagerar är att romer hindras från att resa ut ur Makedonien. Sedan 2009 behöver medborgare från Makedonien, Montenegro och Serbien inget visum för att besöka Schengen. Men under 2010 ökade antalet asylansökningar från främst romer och etniska albaner i flera EU-länder. När EU-kommissionen, på initiativ av bland annat Sverige, hotade med att återinföra visumkraven skärpte Makedonien gränskontrollen. Nu görs en ”riskanalys” av utresande, och profilering av ”falsa asylsökande”.

– Det rör sig helt klart om diskriminering på etnisk grund, menar Samka Ibraimovski. Jag har både familjemedlemmar och partikamrater som har nekats att resa ut, trots att deras pap-

per har varit i ordning. Det är som om vi lever instängda i en bur.

Om Makedonien fick komma med i EU skulle gränserna öppnas:

– Många romer har släktingar i EU, de skulle kunna åka dit för att arbeta och sedan återvända hem. Det skulle kunna bidra till en bättre levnadsstandard för oss.

Samka Ibraimovski och Fatima Osmanovska är klivna i frågan om vad ett EU-medlemskap skulle betyda för romerna. De menar att romernas situation i Bulgarien och Rumänien har förvärrats sedan länderna gick med i EU.

Fatima Osmanovska minns ett besök i en bostättning i Bulgarien:

– Romerna hade blivit beordrade att flytta ut på ett fält, i hus utan varken vatten eller elektricitet.

»De säger att de gjort en särskild satsning på hälsovård för romer. Men det anslaget är på 35 000 kronor – det är löjeväckande!«

Samka Ibraimovski noterar att det bor tre miljoner romer i Bulgarien, men det finns inte en enda rom i parlamentet. I Rumänien finns en miljon romer, men det finns bara en romsk parlamentsledamot.

– Medborgarna i alla EU-länder måste ändra sin inställning till romerna, säger han. Om ett EU-medlemskap säkert ska ge några fördelar för romerna måste det skrivas in villkor om våra rättigheter i anslutningsavtalen.

– Vår bästa tid är nu, säger Fatima Osmankova. Så länge förhandlingarna pågår har vi tillgång till EU-fonder och vi kan driva på om de förändringar som krävs för att Makedonien ska accepteras som medlem.

Romer på Västra Balkan

Det pågår en systematisk diskriminering av de 10–12 miljoner romer som lever i Europa. Det uttryck som används för att beskriva underordningen är antiziganism. Länder och områden där det enligt EU förekommit särskilt starka uttryck för antiziganism under de senaste fem åren är Frankrike, Storbritannien, Rumänien, Ungern, Slovenien och Kosovo.

Av Europas romer är en av tre arbetslösa och 90 procent lever under ländernas fattigdomsgränser. Fattigdomen i kombination med ökad öppenhet inom EU har lett till att allt fler romer sökt sig till större städer i Europa för att hitta arbete eller överleva genom tiggeri. Men det är viktigt att komma ihåg att romer inte är någon enhetlig grupp – en del lever i utanförskap medan andra är integrerade i sina lokala samhällen.

Redan på 1200-talet kom många romer till Västra Balkan och fortfarande lever många av Europas romer i denna region.

Uppgifterna om antalet romer i **MAKEDONIEN** varierar från 80 000 till 260 000. Omkring 5 000 av romerna i landet har flytt från Kosovo. Enligt Makedoniens konstitution har romerna samma status som andra minoritetsgrupper, däribland albaner, serber, turkar och bosniaker. I landet finns också grundskolor som bedriver undervisning på romani.

I Serbien lever enligt officiella uppgifter omkring 150 000 romer, men det exakta antalet är osäkert. Många försöker komma undan diskriminering genom att själva inte lyfta fram

sin romska identitet. Den materiella standarden är låg i de romska samhällena. Romer har ofta svårt att få hyra lägenheter och tvingas därför att bo i avskilda enklaver. Många bostäder saknar värme och rent dricksvatten. Endast tio procent av de romska barnen i Serbien avslutar grundskolan. Av de vuxna är nästan 70 procent arbetslösa och 10 procent har tillfälliga jobb. En tredjedel av romerna i Serbien är flyktingar från Kosovo och i denna grupp saknar de flesta serbiskt medborgarskap.

I **KROATIEN** är statistiken över antalet romer ytterst osäker, det beräknade antalet varierar mellan 10 000 och 60 000. De kroatiska romerna är en heterogen grupp som talar flera olika språk och har skilda religioner.

I **ALBANIEN** är antalet romer omkring 150 000. Under det tidigare kommunistiska styret utsattes romerna för hårt förtryck. Diktatorn Enver Hoxa (1945–1985) förbjöd romerna att tala sitt språk och utöva sin kultur. I dag har romerna större lagliga rättigheter, men flera rapporter visar att romerna i landet fortfarande är diskriminerade och har extremt låg utbildning.

Enligt myndigheterna i **BOSNIEN OCH HERCEGOVINA** lever cirka 10 000 romer i landet, men inofficiella uppgifter pekar på ett långt högre antal. Organisationen Human Rights Watch menar att det förekommer omfattande diskriminering. Även om allt fler romska barn går i skolan är utsikterna att få ett jobb efter utbildningen i princip obefintlig. Över 90 procent av de vuxna romerna i landet är arbetslösa.

Socialdemokraterna i Makedonien: Satsa på näringslivet

På väggen i Radmila Šekerinskas kontor hänger en tavla från 2005. Den visar hur hon klättrar uppför ett berg med en EU-flagga och året 2010 på toppen. Året innan tavlan målades hade Makedonien ansökt om medlemskap i EU.

– Då låg allt vårt fokus på frågor som måste lösas omedelbart, minns Radmila Šekerinska. Vi tyckte att fem år var alldeles för länge att behöva vänta, vi ville komma med i EU mycket snabbare. Men i dag ligger målet ännu längre bort.

Radmila Šekerinska, 42 år, är redan en rutinerad politiker. Hon har suttit i parlamentet i 15 år, och utsågs till vice premiärminister med

ansvar för europeisk integration direkt efter valet 2002. Hon har även hunnit med att vara partiledare för Makedoniens socialdemokratiska union, SDSM. I dag leder hon oppositionen mot den konservativt dominerade koalitionsregeringen.

SDSM har sina rötter i det kommunistparti som styrde Jugoslavien fram till 1990. Under sex år på 1990-talet och åren 2002 till 2006 var SDSM det ledande regeringspartiet. I dag är det landets näst största parti.

Att färden mot ett EU-medlemskap gick trögt under de första åren menar Šekerinska var Makedoniens eget fel; inhemska konflikter och ett reformarbete som inte höll måttet. 2008 hade landet fått bättre ordning på utvecklingen,

»De flesta som lämnar Makedonien är unga och välutbildade. Vi förlorar en viktig resurs för framtiden.«

men sedan dess har Grekland lyckats blockera alla regelrätta förhandlingar. Orsaken är en tvist om namnet Makedonien, som också är en region i Grekland.

Under de senaste åren har de politiska konflikterna i Makedonien återigen skärpts.

– En ökad politisk inblandning i rättsskipningen, brister i pressfriheten, korruption och en allt suddigare gräns mellan staten och de styrande partierna är några av de saker som ligger oss i fatet i samtalen med EU, menar Radmila Šekerinska.

På självaste julafton 2012 bars hon och resten av oppositionens ledamöter bryskt ut ur parlamentet av säkerhetsvakter. Detta sedan de protesterat mot att de inte hade fått sina röstkort till den förestående omröstningen om statsbudgeten.

Regeringens maktmissbruk tar sig många former, säger Šekerinska med en gest mot fönstret:

– Se bara på projektet Skopje 2014!

Regeringen berikar sig

Utanför parlamentet och i de närmaste kvarteren längs floden Vardar står en 24 meter hög staty av Alexander den store och en uppsjö av andra statyer, till synes slumpvis utströdda. Dessutom ett pampigt museum, en skinande vit triumfbåge och flera iögonfallande monument. Allt är helt nytt, och tänkt att bidra till en sorts symboliskt ”kulturarv” för den nya nationen. I mångas ögon är det snarare en gigantisk pen-

gatvätt, ett sätt för regeringen och deras vänner att berika sig. Projektet skulle kosta 700 miljoner kronor, nu är notan uppe i fem miljarder.

– Det är mycket pengar för ett litet och fattigt land. Pengarna kunde istället ha använts till att bygga vägar eller investerats i att minska vårt beroende av importerad energi.

De långsiktiga möjligheterna – och riskerna – med ett EU-medlemskap diskuteras inte tillräckligt, tycker Radmila Šekerinska.

– De viktigaste fördelarna skulle vara EU:s krav på stabilare juridiska och politiska ramverk, som skulle kunna locka fler investerare, och förstås att vi skulle få tillgång till EU:s strukturfonder.

– Men om vi som medlemmar är lika dåliga på att utnyttja våra möjligheter som vi varit hittills, tillägger hon, så skulle vi bli ett av de länder som betalar mer till EU än de får tillbaka.

Tar inte vara på EU-medlen

Hon menar att Makedonien har missat att ta vara på EU-medel som de redan skulle ha kunnat få för att investera i utbildning och jobb. Arbetslösheten ligger på strax över 30 procent. Andelen fattiga likaså.

Allt fler av landets invånare söker andra möjligheter. Officiellt har 200 000 makedonier emigrerat de senaste fyra åren, men bedömare tror att antalet kan vara det dubbla. Bulgarien erbjuder rutinmässigt medborgarskap och EU-pass till makedonier, som av historiska skäl ses som del av den bulgariska nationen.

– De flesta som lämnar Makedonien är unga och välutbildade. Vi förlorar en viktig resurs för framtiden, säger Radmila Šekerinska. De reser inte för att de vill, utan för att de inte ser några möjligheter här.

Inom metallindustrin finns fortfarande jobb,

men delvis till priset av farliga arbetsförhållanden och en kostsam miljöpåverkan. Konkurrenskraften i jordbruket och textilindustrin bygger på låga löner.

Radmila Šekerinska menar att Makedonien måste diversifiera ekonomin och satsa på att utveckla det egna näringslivet. För mycket fokus på att locka utländska investerare underminerar de lokala företagen, och risken är att investerarna drar vidare när landets ekonomi blir bättre.

Lägst löner i Europa

Men för närvarande försvarar Makedonien sin plats i ledarklungan i ett europeiskt låglöne-race. Den lagstadgade minimilönen ligger på 1 780 kronor i månaden. På sajten investinmacedonia.com presenterar sig Makedonien som "ett nytt himmelrike för näringslivet" med högutbildad arbetskraft och "flexibla" arbetsvillkor. Landet erbjuder "Europas mest gynnsamma skattepaket", tio procent för både inkomster och företag, och lovar att sänka de sociala avgifterna så snart ekonomin tillåter.

– Subventionerna och bidragen till näringslivet är inte transparenta, och ges utan ordentliga villkor, säger Radmila Šekerinska. En del går till företag som betalar minimilön och inte tillåter några fackföreningar. Och den platta skatten har både utarmat staten och ökat ojämlikheten.

Staten är ännu den största arbetsgivaren i Makedonien, men om man inte är lojal med regeringspartierna är det svårt att få jobb. Hela familjer kan bli ombedda att inställa sig och intyga att de ska rösta rätt.

Insatser för att förbättra romernas möjligheter har inte lett till några märkbara resultat, menar Radmila Šekerinska, snarare har situa-

tionen försämrats.

– För SDMS är det viktigaste att romer ska behandlas som jämlika medborgare. När så behövs vill vi bekämpa diskrimineringen med rättsliga medel.

– För att komma åt den utbredda fattigdomen bland romerna krävs program med tydliga mål och strategier för att verkligen nå romerna, utan att pengarna hamnar hos olika mellanhänder. Alla insatser måste utformas på ett sätt som inte gör att romerna blir beroende av socialbidrag.

SDMS och den socialdemokratiska rörelsen står tveklöst inför stora utmaningar, både politiskt och internt.

– Vi regerade de tio värsta åren efter självständigheten 1991, och tvingades fatta många impopulära beslut om privatiseringar och omstruktureringar. Det var oundvikligt, men det gjorde att vi sågs som ansvariga för stora nedläggningar och uppsägningar.

– Det har gjort det svårt för oss att bygga en socialdemokratisk profil för partiet, med fokus på jobb, lika möjligheter och social rättvisa.

Viktigt med internationellt stöd

Radmila Šekerinska konstaterar att bristande möjligheter att delta i partiarbetet har bidragit till att försvaga den folkliga förankringen. Här spelar kontakterna med partikamrater från andra länder en betydande roll. Hon berättar om ett besök i Prilep tillsammans med svenska socialdemokrater:

– Det finns stora skillnader, men också likheter i erfarenheterna. Det psykologiska stödet är viktigt, känslan att vi inte är ensamma, att andra har haft samma svårigheter som vi. När svenskarna delar med sig väcks hoppet om att det går att förändra.

Nya röster i EU:s väntrum

– Efter de många krigen har Västra Balkan blivit lite bortglömt. Folk tror att det nu är lugnt och stabilt. Men tyvärr är det inte riktigt så, säger Christina Bergman, som samordnar Palmecentrets program för Västra Balkan.

– Faktum är att i Bosnien och Hercegovina finns knappt ens en fungerande stat. Frågan är hur länge folk orkar. Det är oerhört viktigt att fortsätta ge stöd till en demokratisk utveckling.

Länderna på Västra Balkan hör inte till världens fattigaste, även om flera av dem hamnar en bra bit ner på listorna när det gäller ekonomiskt välbefinnande. Men på grund av regionens historia har medborgarna begränsad erfarenhet av att utöva ett demokratiskt inflytande och att utkräva ansvar som väljare. Det finns därför ett starkt behov av att ge stöd till krafter som kan bidra till att stabilisera och fördjupa de demokratiska strukturerna i länderna, och förankra demokratiska principer i samhällena i stort såväl som i partier och organisationer.

Inom programmet ”I EU:s väntrum” samverkar Socialdemokraterna och Palmecentret med partier med en socialdemokratisk profil, men också med partinära tankesmedjor och utbildningsorganisationer i Bosnien och Hercegovina, Serbien och Makedonien. I dessa länder, samt i Moldavien, finns även lokala och regionala samarbeten och utbyten med svenska socialdemokrater. Dessutom görs en del insatser på regional nivå.

De partier som medverkar i programmet har förhållandevis starka centrala strukturer. Där emot har de en svag folklig förankring och be-

FOTO: GÖRAN EKLÖF

– Lagstadgad minimilön är en fråga som SDSM drivit efter diskussioner bland medlemmarna, säger Alexandar Spasov från tankesmedjan Progress Institute.

gränsade kontaktytor med väljarna, vilket gör det svårt att utforma politiska program som bygger på medlemmarnas eller organiserade medborgares förslag.

Otydlig partiprofil

Partiernas ideologiska profil kan också vara otydlig. Det gör det inte bara svårt för väljare och medlemmar att utkräva ansvar för den förda politiken, det bidrar också till en svag identifikation med de socialdemokratiska partierna, och med partier generellt.

– De politiska traditionerna i regionen ser

En hälsovolontär på väg till hembesök i Šuto Orizari, världens största romska stad.

annorlunda ut. Människor har röstat mer på en person än på ett politiskt parti, säger Christina Bergman på Palmecentret.

Genom samarbetet med tankesmedjor och utbildningsorganisationer bidrar Västra Balkan-programmet till en idépolitisk utveckling och politisk tydlighet.

– I valet 2006 förlorade socialdemokratiska SDSM valjare i såväl medelklassen som bland pensionärerna och hos den progressiva ungdomen i Makedonien. Och under de fyra åren dessförinnan, när partiet hade regeringsmakten, försökte de men misslyckades med att vinna arbetarnas stöd.

Det säger Alexandar Spasov, programsamordnare för tankesmedjan Progres Institute. Institutet har sedan det bildades 2007 hjälpt partiet att fördjupa den politiska dialogen. En viktig aspekt är att bjuda in intressentgrupper

utanför partiet – alltifrån fackföreningar, yrkesförbund och andra enskilda organisationer till handelskammare och akademien – till workshops och offentliga diskussioner på ett tidigt stadium i det politiska strategiarbetet. Internt kan det handla om att engagera medlemmarna i frågor som går utöver utnämningar och andra formaliteter.

Minimilöner en viktig fråga

Lagstadgade minimilöner är en av de frågor som först identifierades i diskussionerna bland medlemmarna inom SDSM, och som Progres Institute har varit med att utveckla och driva.

– När vi först förde fram kravet på minimilöner fick vi inte ens stöd från fackföreningarna, säger Radmila Šekerinska, som representerar SDSM i parlamentet. Reaktionen vi fick var att det skulle köra landets ekonomi i botten. Men

efter en tvåårig kampanj lyckades vi få lagen antagen, om än med vissa modifieringar.

Šekerinska är en av många starka kvinnor som finns i partierna, men också en av få kvinnor på ledande poster. Många av projekten inom Socialdemokraternas och Palmecentrets samarbete syftar till att öka kvinnornas representation. I Bosnien och Hercegovina har partiet SDP nu för första gången en borgmästare och två vice statsministrar som är kvinnor, och i Moldavien har satsningar lett till att antalet kvinnliga medlemmar i partiet DPM ökar.

Unga behöver få inflytande

Inom partierna finns också relativt många unga aktiva, men utan tillräckligt inflytande har de svårt att få genomslag för sina frågor. Progres Institute organiserar en mängd workshops, sommarläger, ungdomsdebatter och utbildning i interkulturellt lärande för att rusta ungdomar att aktivera sig i politiken. De driver även en "socialdemokratisk politisk akademi", som är en mer kvalificerad praktisk och teoretisk politisk utbildning under en hel termin, och medverkar i ett ettårigt politiskt utbildningsprogram för romska ungdomar.

Ungdomarna behöver inte nödvändigtvis vara medlemmar i de socialdemokratiska partierna.

– Misstron mot partier är stor, och ofta på goda grunder. Reflexen hos flertalet av de romska ungdomar som deltar i utbildningarna är snarare att bilda nya romska partier. Men det finns ju redan sju eller åtta sådana partier, berättar Sladjana Panovska på National Democratic Institute i Skopje som Progres Institute samarbetar med.

Istället stimulerar man ungdomarna att engagera sig i de befintliga partierna för att för-

ändra och förbättra. Det handlar då inte bara om att driva sina politiska frågor, utan också om att ställa krav på demokratiska processer och möjligheter till ansvarsutkrävande. Efter utbildningen får ungdomarna tillgång till fortsatt handledning.

Under 2012, det första året av programmet "I EU:s väntrum", deltog över 10 000 personer i samarbetsorganisationernas olika utbildningar. Programmet pågår fram till slutet av 2014.

Brobygge mellan S i Bitola, Makedonien och S i Upplands Bro

Utbyten på regional nivå är viktiga inom programmet i EU:s väntrum. Ett exempel är samarbetet mellan det makedonska socialdemokratiska partiet SDSM:s avdelning i Bitola och S i Upplands Bro. Gemensamma politiska intressen ledde fram till ett samarbete i kampanjen inför senaste valet i Makedonien. Samarbetet har gett en ökad förståelse av den politiska situationen i hela Balkan-regionen, och stärkt övertygelsen om vikten av det politiska fotarbetet.

– I Bitola är de mer aktiva i att knacka dörr och prata politik med folk. Som vi gjorde förr i Sverige, säger Bengt Johansson, aktiv socialdemokrat i Upplands Bro.

Projektet har stimulerat en närmare kontakt mellan den lokala partiledningen och medlemmarna på gräsrotsnivå i Bitola, förmedlat erfarenheter av att arbeta med snabba lokala enkäter för att få fram vilka frågor som mest engagerar medborgarna, och bidragit till ett förbättrat valresultat.

– Mest inspirerande är den entusiasm och energi som kollegorna från Bitola visat när de besökt Sverige. Störst utmaning är att förändra attityden som finns i Makedonien, att politiskt engagemang ska leda till ett bra jobb om partiet vinner val.

Länkar på svenska eller engelska till en del av organisationerna som tas upp i skriften:

Palmecentret: www.palmecenter.se

Open Society Foundation: www.opensocietyfoundations.org/regions/europe

CATUS, facklig organisation i Serbien: www.sindikat.rs/ENG

Roma Resource Center, Makedonien: www.rrc.org.mk/index.php/en

Makedoniens socialdemokratiska union, SDSM: www.sdsm.org.mk

National Democratic Institute, Västra Balkan: www.ndi.org/central-and-eastern-europe

Progres Institute: www.progres.org.mk

Röster från Västra Balkan

Länderna på Västra Balkan hör inte till världens fattigaste, men flera av dem hamnar långt ned på listorna när det gäller ekonomiskt välstånd. Hög arbetslöshet, diskriminering av romer och underordning av kvinnor är några av de utmaningar som länderna brottas med. På grund av regionens historia har medborgarna begränsad erfarenhet av att utöva ett demokratiskt inflytande. Därför stödjer Palmecentret och flera av våra medlemsorganisationer aktörer som kan bidra till att förankra demokratiska principer såväl i samhällena i stort som i partier och organisationer.

Den här skriften beskriver hur Palmecentret tillsammans med medlemsorganisationer och lokala partner verkar på Balkan i dag, genom stöd till folkbildning för ökat lokalt inflytande, samarbete med fackföreningar och romska och socialdemokratiska organisationer.

– Det här projektet lär oss hur vi kan styra våra egna liv. Det är kanske stora ord, men jag menar det. Det är nog det största resultatet av samarbetet, säger Jadranka Jakšić, som samordnar ett fackligt projekt i Serbien.

www.palmecenter.se